

ORESTES IN MOSUL

NL

MILO RAU & ENSEMBLE

Gebaseerd op de *Oresteia* van Aeschylus

Duur van de voorstelling: 1 u 40 min

Taal: Nederlands, Arabisch en Engels

Boventitels: Nederlands en Engels

Première: 17.04.2019 in NTGent

Avant-première: 27.03.2019 in Qantara Cultural Café Mosul

Duitse première: 17.05.2019 in Schauspielhaus Bochum

Gelieve uw gsm uit te schakelen tijdens de voorstelling.

Het is niet toegestaan om audiovisuele opnamen te maken.

NTGent

CREDITS

Spel	Duraïd Abbas Ghaïeb Susana AbdulMajid Elsie de Brauw Risto Kübar Johan Leysen Bert Luppès Marijke Pinoy
Muzikanten video	Suleïk Salim Al-Khabbaz Saïf Al-Taee Firas Atraqchi Nabeel Atraqchi Zaidun Haïtham
Acteurs video	Baraa Ali Khitam Idress Khalid Rawi
Koor video	Ahmed Abdul Razzaq Hussein Hatal Al-Hianey Younis Anad Gabori Mustafa Dargham Abdallah Nawfal Mohamed Saalim Rayan Shihab Ahmed Hassan Taha
Tekst	Milo Rau & ensemble
Regie	Milo Rau
Dramaturgie	Stefan Bläske
Decorontwerp	ruimtevaarders
Kostuumontwerp	An De Mol
Lichtontwerp	Dennis Diels
Film	Moritz von Dungern Daniel Demoustier
Montage	Joris Vertenten
Muziekarrangementen en composities	Saskia Venegas Aernouts
Regieassistent	Katelijne Laevens
Productieleiding	Noemi Suarez Sanchez

1 ^e inspicient	Marijn Vlaeminck
Technische productie	Oliver Houttekiet
Geluidstechniek	Dimitri Devos
Videotechniek	Stijn Pauwels
Lichttechniek	Dennis Diels
	Geert De Rodder
Podiumtechniek	Jeroen Vanhoutte
Kleedsters	Nancy Colman
	Micheline D'hertoge
Stage dramaturgie	Eline Banken
Stage regieassistent	Bo Alfaro Decreton
Stage dramaturgie	Liam Rees
Creatie boventitels	Eline Banken
Boventiteling	Katelijne Laevens
	Noemi Suarez Sanchez

Muziek: Roland Orzabal ('Mad World'),
Suleik Salim Al-Khabbaz & Harif Ma'ad ('Ala Adhafi')

Met dank aan: Ali Yousif Al Baroodi, Karwan Bazeen, Freddy Decreus, Anne-Christine Duhn, Salih Elias, Joke Emmers, Diana Faisal, majoor-generaal Najim al-Jabouri, Yasameen Al-Jafari, Quassim Khidir, Thomas Kössler, Tom Lanoye, Stella Martany, Rabee Nameer, Zeinab al-Naser, Anneleen Ophoff, Sardar M.A. Saeed, Mohamad al-Saffar, Rebaa Sahadi, Armin Smailovic, Mays Tark Algayyar, Rudi Vranckx, Karim Wasfi, general Muqdad Zanel, het voltallige team van NTGent, Goethe Instituut Erbil, Al Hadbaa Hotel Mosul, Nineveh Operations Command, de directie van het Jongensinstituut voor Schone Kunsten in Mosul, de algemene directie van het ministerie van Onderwijs in Ninive, The Soprano Centre for Arts in Mosul, Qantara Cultural Café Mosul

Productie: NTGent & Schauspielhaus Bochum
Co-productie: Tandem Arras Douai
Met de steun van Romaeuropa Festival

Deze productie werd gerealiseerd met de steun van Belgian Tax Shelter

MILO RAU

Recensenten noemen hem de ‘meest invloedrijke’ (*DIE ZEIT*), ‘meest bekroonde’ (*Le Soir*), ‘interessantste’ (*De Standaard*) of ‘meest ambitieuze’ (*The Guardian*) kunstenaar van onze tijd: de Zwitserse regisseur en auteur Milo Rau (1977). Vanaf het seizoen 2018-2019 is hij de artistiek directeur van NTGent.

Rau studeerde sociologie, Germaanse en Romaanse taal- en letterkunde in Parijs, Berlijn en Zürich. Sinds 2002 heeft hij al meer dan vijftig toneelstukken, films, boeken en acties op zijn naam staan. Zijn producties waren te zien op alle grote internationale festivals, waaronder het Berlijnse Theatertreffen, het Festival d’Avignon, de Theaterbiënnale van Venetië, de Wiener Festwochen en het Brusselse Kunstfestival des arts, en ze toerden door meer dan dertig landen wereldwijd.

Rau ontving talloze onderscheidingen. De meest recente prijzen op zijn palmares: de Peter-Weiss-Prijs 2017, de 3sat-Prijs 2017, het Saarbrücken Poëzielectoraat 2017 voor Drama en in 2016 de prestigieuze World Theatre Day ITI-prijs als jongste kunstenaar ooit na Frank Castorf en Pina Bausch. In 2017 werd Milo Rau door het tijdschrift *Deutsche Bühne* verkozen tot Regisseur van het Jaar. In 2018 ontving hij de European Theatre Prize, en in 2019 kreeg hij het eerste eredoctoraat van het Theatre Department van de Lunds Universitet (Sweden). Rau is ook televisiecriticus, docent en een zeer productieve schrijver.

WAAROM ORESTES IN MOSUL?

Hoe encsceneer je in Mosul, de voormalige Iraakse hoofdstad van Islamitische Staat, de oudste – en wellicht meest gewelddadige – tragedietrilogie van de Europese literatuur? En vooral: wat levert dit op?

Een essay van Milo Rau

In maart 2019 was ik in Mosul om samen met Belgische en Iraakse acteurs een bewerking van Aischylos' *Oresteia* te encsceneren, de oudst bewaard gebleven Griekse tragedietrilogie. Mosul is een stad van drie miljoen inwoners in Noord-Irak en haalde het wereldnieuws toen de zelfbenoemde 'kalief' Abu Bakr al-Baghdadi, de leider van de terreurorganisatie Islamitische Staat, in een van de grootste moskeeën een 'kalifaat' uitriep. De slag om Mosul begon twee jaar later en kostte, net zoals het schrikbewind van IS voordien, duizenden mensenlevens.

In 2016 trok ik voor het eerst naar Noord-Irak. Voor het toneelstuk *Empire* volgden we toen de klassieke vluchtelingenroute in omgekeerde richting, van Duitsland tot in Syrië. De slag om Mosul was nog maar net begonnen, en als je van in het Noord-Iraakse Erbil tot bij de Syrische grens wilde geraken, moest je met een grote boog om de stad heen. Via Sinjar, de voormalige Jezidi-metropool die in 2014 volledig werd verwoest, bereikten we uiteindelijk Kamishli, de hoofdstad van de Koerdische autonome regio Rojava in Noord-Syrië, aan de grens met Turkije.

Sindsdien is de situatie in de regio zowel verbeterd als verslechterd. Het Turkse leger heeft de Koerdische regio Afrin onder de voet gelopen en bereidt zich voor om in een coalitie met islamitische milities ook Rojava binnen te vallen. Mosul daarentegen is bevrijd van IS, al ging dit ten koste van de volledige vernietiging van een van de belangrijkste steden uit de cultuurgeschiedenis. Midden in Mosul bevinden zich de ruïnes van Ninive, dat al een grootstad was toen het Griekenland van Aischylos nog nauwelijks bewoond was. 'Als Mosul vandaag zou gesticht worden,' zegt de Iraakse actrice Susana AbdulMajid aan het begin van onze voorstelling, 'dan zou Aischylos in het jaar 7000 leven.' Als de Griekse tragedieschrijvers het hebben over Troje en over de voorgeschiedenis van de Europese beschaving in het algemeen, dan hebben ze het over deze regio.

Een reis naar Mosul is dus niet alleen een reis naar het hart van televisiebeelden. Het is ook een reis terug in de tijd, van het historisch jonge West-

Europa naar wat je de oudheid van de oudheid zou kunnen noemen. De Assyriërs, de Babyloniërs, later Alexander de Grote, de Ottomanen, de Turken, de Britten, Saddam Hoessein en in de 21ste eeuw een opeenvolging van milities: ze regeerden hier allemaal, in een van de meest olierijke regio's van de wereld. Toen in 2006 Al Qaida en in 2011 uiteindelijk Islamitische Staat zich hier vestigde, maakte dat de drie miljoen inwoners amper zenuwachtig. Zovele verschillende heersers hadden de 'Poort naar Irak', zoals Mosul genoemd werd, reeds bestuurd. Pas in 2014 werd het ware gelaat van de zelfverklaarde zedenmeesters van Islamitische Staat duidelijk. De jihadisten begonnen massaexecuties op zogezegde 'ongelovigen' uit te voeren. Homoseksuelen werden vanop het dak van een voormalig warenhuis voor luxe-producten in het centrum van de stad, de dood ingegooid.

Toen ik in november 2018 voor het eerst in het bevrijde Mosul kwam, met een klein camerateam voor castings en onderzoek, leek het alsof de jihadisten nog steeds aan de macht waren. Checkpoint na checkpoint, en aan de invalswegen grote zwarte vlaggen: de esthetiek van de sjjiitische milities, die sinds de herovering samen met het Iraakse leger Mosul controleren, verschilt op het eerste gezicht niet veel van die van het kalifaat. Afgezien van de universiteitsbibliotheek en de kunstacademie, die beide door IS werden opgeblazen, is de oostkant van de stad goed bewaard gebleven. De oude stad ten westen van de Tigris werd echter met de grond gelijk gemaakt. Tussen de ruïnes liggen boobytraps, op percelen vol puin vinden we schedels en resten van lijken. De kansel van de al-Nuri-moskee, van waaruit Al-Baghdadi zijn kalifaat uitriep, werd door IS eigenhandig opgeblazen. De scheefgebogen gebedstoren, die volgens de overlevering boog voor de profeet bij diens hemelvaart, toonde naar hun mening een te grote hang naar vormschoonheid - en was dus *haram*, onrein.

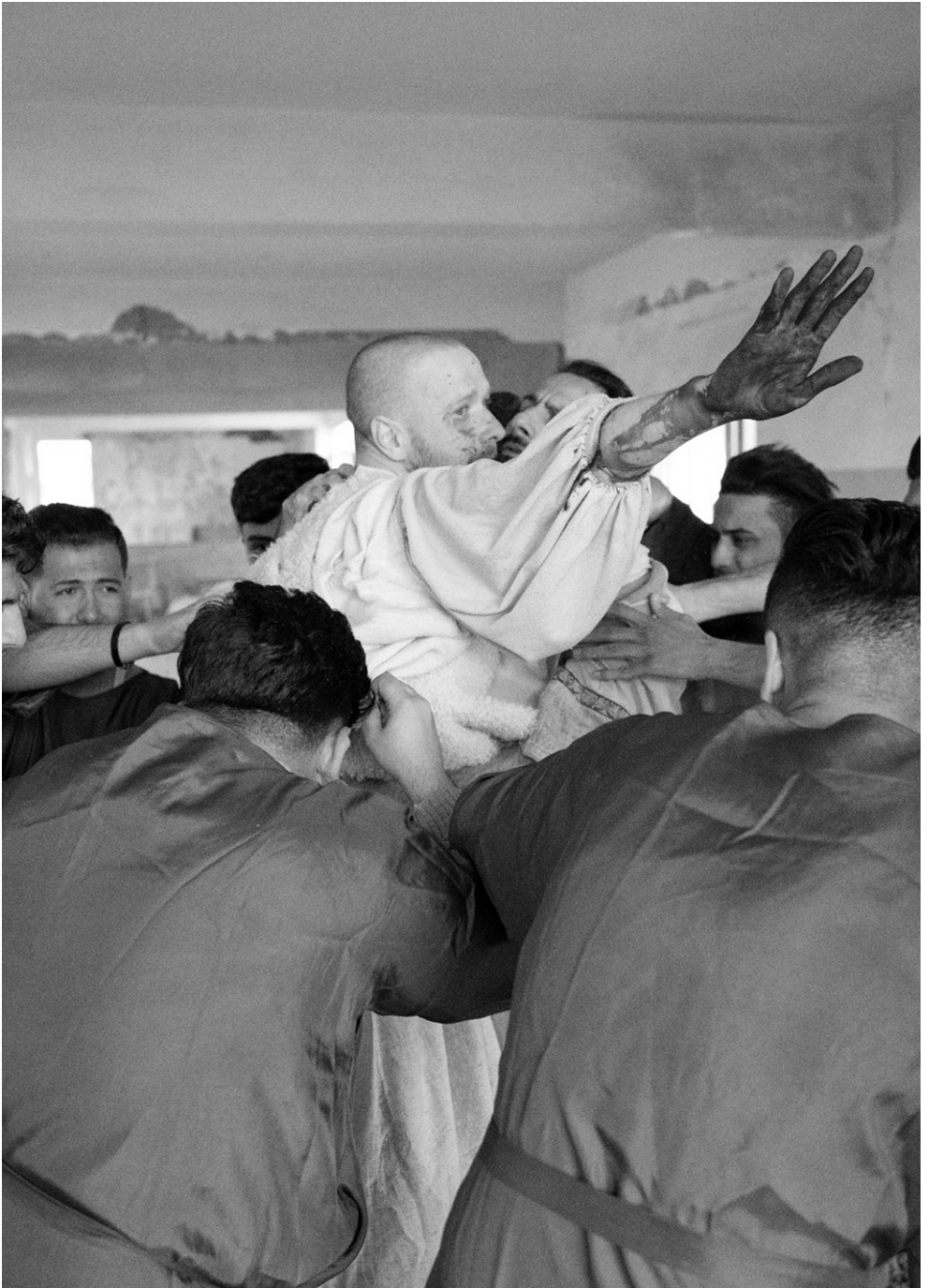
Wanneer ik er in maart met het NTGent-ensemble terugkeer om te beginnen repeteren aan de *Oresteia*, zijn de straten van de oude stad al half opgeruimd. Een nieuwe brug overspant de Tigris, de werkzaamheden voor de wederopbouw van de al-Nuri-moskee zijn gestart. Op de eerste repetitiedag geven de musici en acteurs van het Iraakse deel van het ensemble aan de universiteit het eerste publieke concert sinds de val van Saddam in 2003. Maar onder de oppervlakte gaat de burgeroorlog door. In Mosul verbergen zich nog naar schatting 3000 'slapende strijders' van het voormalige IS, de families van de jihadisten zitten opgesloten in strafkampen en zijn nu zelf slachtoffer geworden. Kort voor onze aankomst ontploft in de straat van de

kunstacademie, waar wij repeteren, een autobom. Acht mensen laten daarbij het leven. Er volgen nog twee aanvallen. Wie de daders zijn, blijft onduidelijk. Meestal gaat het om openstaande rekeningen die tot diep in de burgeroorlog teruggaan.

Precies daarover gaat de *Oresteia*: de eindeloze keten van geweld. Aischylos' verhaal is even eenvoudig als effectief. De oorlogsmisdadiger Agamemnon keert vanuit het verwoeste Troje terug naar Griekenland. Tien jaar eerder offerde hij zijn dochter Iphigeneia om bij de goden een gunstige wind af te smeken, zodat hij met zijn oorlogsvloot naar Troje kon varen. Zijn vrouw, Klytaimnestra, neemt wraak en vermoordt hem. Orestes, hun zoon, wrekt daarop zijn vader en doodt zijn moeder. In het derde deel bereikt Orestes, achternagezeten door de wraakgodinnen, eindelijk Athene. Orestes wordt vrijgesproken door Athena en de bloedige familieruzie stopt. De wraakgodinnen worden Eumeniden, beschermgodinnen van de nu gepacificeerde burgerlijke gemeenschap.

In Mosul vertoont elk levensverhaal parallellen met de personages uit Aischylos' tragedie. De wachter die in Aischylos' openingsmonoloog de nachtelijke hemel aftuurt op zoek naar signalen van Agamemnons terugkeer uit Troje, wordt in onze versie gespeeld door een fotograaf. Elk beeld dat hij schoot – slachtingen, bombardementen, het opblazen van restanten uit de oudheid – kon tijdens het IS-bewind zijn dood betekenen. En toch ging hij door, net als de muzikanten die in de kelder heimelijk muziek maakten omdat op musiceren zware straffen stonden. Al onze actrices en acteurs hebben sinds de Amerikaanse invasie van zestien jaar geleden minstens één familielid verloren. Zo werd de man van de vrouw die Athena speelt geëxecuteerd door Al Qaida omdat hij geen beschermingsgeld wilde betalen. Zelf werkte ze samen met IS om haar dochters te beschermen tegen de jihadisten. De beste vriendin van Iphigeneia – die de rol gesluierd speelde opdat ze niet zou herkend worden – werd ontvoerd en huwde onder dwang.

Anderen verloren hun moeder, hun broers, hun kinderen ... 'Iedereen zou hier een hele film kunnen vullen,' zegt onze bandleider me tijdens de repetities, die in de hele stad plaatsvinden en herhaaldelijk onderbroken worden door controles door politie en milities. We spelen op de daken van de huizen van waaruit homoseksuelen de dood zijn ingegooid, we spelen in het hotel-complex (het enige in Mosul), waar we samen met ons ook militieiders verblijven, en we spelen steeds opnieuw in de volledig vernielde kunstacademie.

Tijdens de repetities toont een oorlogsverslaggever ons een enorme database met foto's en video's van terechtstellingen die dagelijks in de voetgangerszone van Mosul plaatsvonden. Het zijn beelden die je nooit meer vergeet. Zoals van die drie jonge mannen, soldaten van het Iraakse leger, die in een rij aantreden om met een nekschot te worden afgemaakt.

Het is vreemd en eng om alle misdaden waarvoor IS berucht is geworden met plaatselijke acteurs na te spelen in de ruïnes van Mosul. De *Oresteia* is een orgie van geweld, een soort posttraumatische fantasmagorie die kort na de invoering van de democratie in Athene op schrift werd gesteld: een bijna pornografische terugblik op de bloedige voorgeschiedenis. De Iraakse acteurs dringen aan op de grootst mogelijke aandacht voor details: waar precies je een pistool houdt bij een nekschot, welke aanrakingen bij de terechtstelling van een vrouw zijn toegelaten. Daarom wordt Iphigeneia in onze *Oresteia* ritueel gewurgd en sterft onze Cassandra door een schot in het hoofd.

Alleen de kus tussen Orestes en zijn vriend Pylades is stof voor wekenlange discussies. We worden het uiteindelijk eens over een broederkus op de wang. Toch verijst de zaal in shock. Om niemand in gevaar te brengen, vragen we de aanwezige tv-ploegen om geen beelden vrij te geven.

'Alle gelukkige families lijken op elkaar, elke ongelukkige familie is ongelukkig op haar eigen manier,' zo begint Tolstojs beroemde roman *Anna Karenina*. Wat de conflictgebieden betreft waar ik gewerkt heb, zoals Oost-Congo of Noord-Irak, klopt dit niet: net in hun ongeluk lijken ze op elkaar. De rijkdom aan grondstoffen, de stamstructuren en het koloniale verleden zorgen voor een cocktail die Bijbelse wreedheid creëert.

Misschien lag het aan de goede voorbereiding, misschien aan de bescherming vanwege het Iraakse leger, maar misschien was het wel louter geluk dat niemand van ons Europees-Iraaks ensemble bij een van de aanslagen betrokken raakte. Het verschrikkelijkste wat we meemaakten, gebeurde op de eerste lentedag, midden in de repetitieperiode. Op 21 maart worden in Noord-Irak tegelijkertijd het nieuwjaarsfeest Noroëz en moederdag gevierd. Een veerboot, die voor ons hotel mensen naar een festivaleiland in de Tigris bracht, zonk en sleurde honderd mensen de dood in. De daaropvolgende dagen bleef het aantal slachtoffers nog langzaam stijgen - vooral kinderen die niet konden zwemmen en hun moeders die het nooit mochten leren. Na een algehele verstarring door de shock, die een hele dag aanhield, brak er

een opstand uit in de stad. 'We zullen onze martelaren met ons bloed wreken'. Het leger bezette de stad, een nieuw hoofdstuk in de keten van geweld kondigde zich aan.

Net in Mosul de *Oresteia* opvoeren is op verschrikkelijke wijze zinvol. Anders dan bij Euripides of de latere Romeinse tragediedichters, die hun toneelstukken opbouwden rond onoplosbare tegenstellingen, is het werk van Aischylos een tragedie tegen de tragedie. Voor het Athene van het begin van de 5de eeuw, vlak na het einde van de burgeroorlogen, is vrede een waarde op zich. In het derde deel van de trilogie eigent de staat, belichaamd door Athena, zich het geweldsmonopolie toe. De burgers en hun behoefte aan wraak worden in een retorisch tribunaal met de belofte van welvaart met elkaar verzoend. De kern van de *Oresteia* is dus de paradox van de vergeving: terwijl er voor Aischylos alleen maar extremen bestaan, namelijk volledige straffeloosheid of schadeloosstellende wraak, kan vrede slechts ten koste van gerechtigheid, en bijgevolg slechts ten koste van opoffering, tot stand komen.

In Mosul lijkt Aischylos' droom van vergeving een dramaturgische kunstgreep. De uitgestrekte olievelden en raffinaderijen zijn zoals voorheen in handen van een paar families die op hun beurt met westerse concerns verbonden zijn. Daarop steunt een systeem van milities waarin de staat slechts één van de vele spelers is die van de rijkdom van het land probeert te profiteren. Wanneer we in Mosul aankomen, bezoeken we eerst de stadscommandant. Hij verblijft in een villa gebouwd door Saddam Hoessein, een paleis in neo-assyrische stijl. De voormalige officier van de presidentiële garde maakt zich geen illusies: de oorlog zal nooit eindigen, althans niet zolang er in Mosul olie is. 'Ik droom van de dag dat er hier geen druppel olie meer zal zijn,' zegt hij.

Tijdens ons verblijf in Mosul houden we twee keer het tribunaal dat aan het einde van de *Oresteia* voorkomt, één keer aan het begin en één keer aan het einde van de repetities: gratie of de doodstraf voor de moordenaars van de families van de actrices en acteurs? De vraag is zeer concreet en bijgevolg zeer moeilijk. Want het is ondenkbaar om een voormalige IS-strijder te vergeven. Even onmogelijk is het om hem te doden. De Iraakse rechtbanken worden evenwel niet vertrouwd. En wat moet er met de Europese jihadisten gebeuren? Wat met hun families? De eerste keer stemt iedereen voor de dood. De dag voor ons vertrek, weigert het ensemble zich uit te spreken.

Een beslissing is onmogelijk. Dat is 'tragisch', zoals een van de acteurs uitlegt.

De echte tragedie, de echte waarheid van *Orestes in Mosul*, openbaart zich echter pas op het moment dat we terugkeren naar Europa. Het kostte maanden om de nodige visa te bekomen voor het Europese ensemble, de Irakezen in ballingschap en de acteurs uit België en Duitsland. Voor het Mosul-ensemble is een reis naar Europa gewoonweg onmogelijk. Zo groot is de angst van de overheid dat ze asiel zouden aanvragen of onderduiken. En zo blijft het bij de eenmalige vertoning in Mosul en de making-of in het Westen, waarin de Irakezen op video te zien zijn.

'Ik twijfel, en bovendien ben ik bang,' zei een van de Belgische acteurs voor het vertrek. 'Maar het alternatief zou zijn om niet naar Mosul te gaan.' Hoe kunnen we gebruik maken van de Iraakse olie en van de mediabeelden, of zelfs van goedkope arbeidskrachten, zonder een rechtstreeks contact tot stand te brengen? Een globale economie heeft ook nood aan een globale artistieke solidariteit, hoe moeilijk en twijfelachtig die ook mag wezen. De organisator van de voorstelling in Mosul, een klein cultuurcafé, schreef op Twitter: 'Deze voorstelling was iets wat al decennialang niet meer gebeurde. Iedereen moet ervoor zorgen dat zo'n productie weer mogelijk wordt.'

Dat geldt vooral ook voor Europa. *Orestes in Mosul*, en wat daarvan in Europa te zien zal zijn, is nog maar een begin. Ik droom van het moment waarop we met het hele ensemble door Europa gaan toeren. En ik droom er nog meer van dat ons Iraakse ensemble weldra een *Orestes in Gent* zal organiseren.

Vertaling: Koen Van Caekenberghe
Dit essay verscheen eerder in *De Morgen*

HET WAS ZO MOEILIK OM GEEN MUZIEK TE KUNNEN SPELEN

Suleik Salim Al-Khabbaz (muzikant)

Ik ben zowel acteur als muzikant. Tijdens de IS-bezetting heb ik mijn acteerervaring gebruikt om met de situatie en de IS-leden om te gaan. Er werd me verteld dat ik een lange baard nodig had, dus ik liet er een groeien. Omdat ze zeiden dat het verplicht was om naar de moskee te gaan, ging ik. Maar de enige woorden die ik tijdens mijn gebeden bleef herhalen, waren: 'Fuck you!'

Op 9 juni 2014 veroverde IS Mosul. Op dat moment stonden ze nog niet bekend als IS. Sommigen noemden hen de *mujahedin*, de revolutionairen, anderen noemden hen *jihadis* of gewoon radicalen. Ze kwamen binnen met gloednieuwe auto's en de nieuwste motoren. Het was indrukwekkend. In het begin hadden ze zelfs die zwarte vlag niet en waren ze slechts met 200. In totaal bestond het leger uit 60.000 man: strijders, soldaten, politieagenten ... In het westen van de stad begonnen enkele gevechten. Een paar maanden later vond er een explosie plaats: een vrachtwagen vol benzine ontplofte bij het Mosul Hotel in het westen van de stad. Het leger trok zich terug uit de oude stad. Na nog wat gevechten slaagde IS erin om ook het oostelijke deel van Mosul, waar onze kunstacademie is gevestigd, te veroveren. Ik begrijp nog steeds niet hoe zo'n groot leger werd verslagen door zo'n kleine groep extremisten.

In het begin hadden ze veel verschillende vlaggen. Het ging dus niet alleen om IS, er waren veel verschillende groepen. Later dwong IS deze groepen om deel uit te maken van IS, anders zouden ze aangevallen en gedood worden. Toen ze de macht hadden gegrepen, begonnen ze beetje bij beetje hun regels in te voeren. In het begin waren ze aardig: 'Niet roken, het is niet goed voor je gezondheid.' Ze zeiden het vriendelijk en beleefd alsof ze ons alleen maar advies gaven. Maar zes maanden later legden ze het mobiele telefoonnetwerk stil: 'Dat is *haram*,' zeiden ze. Later werd er nog veel meer verboden: kunst, muziek, televisie ... Mosul had vroeger vijf theaters en twaalf bioscopen, maar IS vernietigde ze allemaal.

Ik speel oed, maar tijdens de IS-bezetting verstopte ik mijn instrument in een ijzeren kist. Ik legde boeken op de bodem, daarbovenop de oed, en bedekte alles met kleren. Ik zette de kist op een plek die goed zichtbaar was

en wie bij mij thuis kwam, merkte ze meteen op. Zo zouden ze eerst andere kisten, die meer verborgen waren, open trekken. De kist met mijn oed erin was niet eens op slot. Net als de geheime brief van Edgar Allan Poe: de meest voor de hand liggende plek, is het meest verborgen.

Ik had altijd een klein flesje parfum bij,
om de geur van sigaretten te verdoezelen.

Tegen het einde van de bezetting was de prijs voor een sigaret gestegen tot ongeveer 20.000 Iraakse dollar of ongeveer 20 US dollar. Dus rookten we sneller: je inhaleerde snel en doofde de sigaret onmiddellijk uit. Na het roken, waste ik mijn mond en gebruikte ik parfum om de geur te camoufleren. Ik heb een klein flesje dat ik altijd bij me had. Als ze erachter kwamen dat je rookte, brachten ze je naar een plaats die bekend stond als de plek waar je 'onderricht' werd. Een roker kreeg twintig zweepslagen. Ze hielden de verdachte daar vier of vijf dagen vast en leerden hem alles over religie. Als het een tweede keer gebeurde, kreeg je veertig zweepslagen. De derde keer zetten ze je in als dwangarbeider, bijvoorbeeld om tunnels te graven. Dat was extreem gevaarlijk, want als de geallieerden iemand tunnels zagen graven, gooiden ze er bommen op.

IS heeft zoveel regels ingevoerd: vrouwen moesten zich verstoppen, zelfs hun ogen mocht je niet meer zien. Ze moesten hun gezicht verbergen achter een zwarte sluier. Als een vrouw haar ogen liet zien, straften de strijders haar man. Als ze geen man had, straften ze haar broers of vader. Als ze geen man, broers of vader had, namen ze haar mee voor een '*bijting*': een vrouw beet hen dan als straf, in hun armen of borsten, tot het bloedde.

Gelukkig vlogen er drones over
en sloegen ze op de vlucht.

In de laatste dagen voor IS uit de stad verdreven werd, gingen de strijders van huis tot huis en namen de helft van het voedsel dat ze daar vonden mee. Ik verstopte mijn eten. Ik hing flessen olie met een stuk touw aan de leidingen in de douche en de melk voor mijn kinderen zat verstopt in plastic zakken tussen de deur en de airco. Toen IS de kunstacademie overnam, verkochten ze eerst alles van waarde. Ze vroegen mensen om alles wat ze vonden mee te nemen (zelfs de lampen!) en verdienden er veel geld mee. Daarna brandden ze het hele gebouw af en gebruikten wat er nog over was als onderkomen. Toen de Amerikaanse luchtmacht de stad bevrijdde, bombardeerde die het gebouw, tot het echt helemaal in puin lag. In die periode

stak IS mijn rode auto in brand. Ik probeerde alles te blussen, maar ze schreeuwden: 'Je helpt de *cafars*, de ongelovigen. We proberen ons met die rook te verstoppen voor de vliegtuigen.' Ze sloegen me recht in het gezicht, waar mijn dochter bij was! Maar ik sloeg terug. Vijf of zes strijders kwamen toegesnel, maar gelukkig vlogen er op dat momenten drones over me heen en renden ze weg.

Het was zo moeilijk om geen muziek te spelen en er niet naar te luisteren. Soms nam ik mijn oed en speelde ik heel zacht in een van de kamers in het midden van het huis, niet op een stoel maar op de grond. In de huizen naast ons woonden mensen van IS. 'Stop, stop, stop, ze gaan ons vermoorden!' riep mijn vrouw. Ze hield me tegen om muziek te spelen, en ik denk dat ze ons leven heeft gered.

HAAT HEB IK NOOIT GEKEND

Khitam Idris Gamil (Athena)

Ik woon in Mosul, waar ik de afgelopen dertig jaar in het departement onderwijs heb gewerkt. Ik heb vijf dochters en twee zonen. Een van mijn zonen kwam om het leven bij een auto-ongeluk toen hij 16 jaar was.

Mijn echtgenoot was een eenvoudig man. Hij was een aannemer en een zakenman. Op een dag ging hij naar zijn werk en ze vertelden dat hij niet meer zou mogen werken tenzij hij een paar mensen geld zou betalen... belastingen, zeg maar. Hij onderhandelde, maar uiteindelijk gaf hij toe. Twintig dagen later kwam er een andere groep bij hem langs die hem opnieuw beval

te betalen om te kunnen blijven werken. 'Maar ik heb al betaald,' zei hij. 'We zijn niet verbonden met die groep, we staan niet aan dezelfde kant,' was het antwoord. Hij weigerde.

Op een dag ging hij spullen kopen voor het huwelijk van onze dochter. Een paar mannen namen hem mee, zagezegd voor een onderzoek. Ze doodden hem ergens ver weg van Mosul. Hij werd twaalf keer geschoten. Hij stierf daar op de grond. Pas dertig minuten later kwam er een ambulance om zijn lichaam op te halen. Ik dank God dat hij op deze manier werd gedood, want dat betekent dat hij als martelaar stierf, en ik geloof sterk in het lot.

Mijn dochters studeerden allemaal aan de universiteit. Mijn zonen stopten vroeger met school om het beroep van hun vader te leren. Het leven gaat door. We leven nog steeds, godzijdank.

Ik werk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Ik werk op een school, ik zit in mijn masterjaar aan de universiteit, ben directeur van een instituut voor volwassenenonderwijs en activist bij het Rode Kruis in Ninive. Ik ben ook aan de slag in de vluchtelingenkampen, een job waar ik erg trots op ben. Ik er werk met vrouwen en kinderen die vroeger deel uitmaakten van IS. Ik probeer hen te rehabiliteren.

Eerlijk gezegd was ik ook zes maanden bij IS.

Eerlijk gezegd was ik in het prille begin ook zes maanden bij IS. Mijn dochters waren volwassenen en we vreesden voor hun leven. Het gerucht ging dat ze, ook al waren ze opgeleid, gedwongen zouden worden om bepaalde kleren te dragen. De luchtmacht cirkelde boven ons en mijn dochters waren bang voor het geluid, ze waren bang voor de kogels. Ik moest hen wel naar Syrië en vervolgens Turkije smokkelen. We hebben meer dan twee jaar in Turkije gewoond.

Nu zijn mijn dochters, mijn zoon en ik allemaal vrijwilligers voor het Rode Kruis. We houden ervan om de vrouwen en kinderen – jong en oud – te helpen, omdat we voelen hoeveel ze hebben geleden. We hadden zelf heimwee. Ik hou van mijn land. Het is de plaats waar ik geboren ben en waar ik zo lang heb gewoond. Ik heb hier zo veel herinneringen aan mijn kinderen en man. Toen ik terugkwam met mijn kinderen, waren we nog meer gemotiveerd om de mensen van Mosul te helpen, omdat ook wij het gevoel van verlies kennen.

Nu zou ik iedereen helpen, zelfs als die persoon mij in het verleden schade had berokkend. Omdat ik een mens ben en God mij een groot gevoel van medemenselijkheid heeft gegeven. Onze godsdienst leert ons om in het lot te geloven. Als ik iemand verlies die mij nauw aan het hart ligt, kan ik God daarvoor de schuld geven. Alles ligt al vast. Sinds de dag van mijn geboorte was het voorbestemd dat mijn jongen zou sterven en dat mijn man zo zou sterven. Dus moet ik – ten goede of ten kwade – in het lot geloven. Mensen leven niet voor eeuwig, alleen God blijft bestaan.

Haat heb ik nooit gekend. Zelfs als iemand mij zou kwetsen, zou ik nog steeds van hem houden. Dat is mijn levensmotto. Zelfs de mensen die mijn man hebben gedood, zelfs de persoon die mijn zoon heeft gedood en vlucht-misdrijf pleegde waardoor hij op straat doodbloedde ... Ik ben God niet, en het is niet mijn plaats om hen te straffen of gerechtigheid te laten gelden. Daar zijn speciale autoriteiten voor.

De Islam leert dat je oogst wat je zaait. Als je iets goeds zaait, oogst je iets goeds, maar als je een distel plant, oogst je distels. Geen mens kan voor altijd sterk blijven. Ik doe goed, zodat goede mensen mij zullen helpen als ik zwak ben.

Ik werk nu met vrouwen van IS in de kampen. Wanneer ik een familie ontmoet, noteer ik eerst hun gegevens en help ik hen bij het invullen van vragenlijsten. Als ze zich veilig voelen, stellen ze hun hart voor me open en kan ik hun littekens onderzoeken. Wanneer een vrouw zegt dat haar man bij IS was en dat hij gedood werd, haat ik haar niet, maar heb ik medelijden. Het was niet haar misdaad, het was de misdaad van haar man. Ik moet haar helpen. Zelfs als het me zes of zeven maanden kost, help ik haar om terug te keren naar een normaal leven en de waarden en tradities van de Islam terug te vinden. En ik ben daar – godzijdank – ook al in geslaagd. Ik heb sessies georganiseerd om zulke vrouwen en kinderen te ondersteunen en dat is me gelukt. Mensen maken fouten, we zijn niet onfeilbaar.

Nu ik met u praat, heb ik het gevoel dat ik me voor u openstel en me van al deze emoties bevrijd.

Ik wil nog één ding zeggen over jullie voorstelling ... Ik zag twee mannen kussen ... Dat is *haram*. Het maakt geen deel uit van onze cultuur, onze tradities. Dat kun je hier niet zomaar doen!

BENIEUWD NAAR MEER?

Milo Rau schreef een boek over *Orestes in Mosul* met getuigenissen, interviews en achtergrondartikels.

Te koop na de voorstelling en bij Tickets Gent (€10) of in je favoriete boekhandel (€12)

Credits foto's

1. Repetitie: Clytemnestra doodt Agamemnon © Stefan Bläske
2. Repetitie: Risto Kübar als Orestes, achterna gezeten door de Furies © Khalid Rawi
3. Suleik Salim Al-Khabbaz speelt oed © Moritz von Dungern
4. Khitam Idress en Marijke Pinoy © Moritz von Dungern
5. Het team na de pre-première in Qantara Cultural Club Mosul © Armin Smailovic

DIT INTERESSEERT JE VAST OOK DE LIVING | ERSAN MONDTAG

15.05 > 18.05 in NTGent Arca

Het laatste uur van een gewoon iemand. De voorstelling begint wanneer een vrouw thuiskomt en eindigt bij haar zelfmoord. Of is het andersom? Kan dit uur ook achterstevoren verteld worden, waarbij ze terug tot leven wordt gewekt?

Ersan Mondtag is een van de meest gevierde Duitse regisseurs van de jonge generatie. Hij werd gelauwerd als aanstormend regisseur van het jaar en decor- en kostuumontwerper van het jaar. Nu werkt hij voor het eerst in België.

[Info en tickets: ntgent.be](http://ntgent.be) – 09 225 01 01